

100681

Gramàtica històrica catalana

Curs 2013-2014

1. Dades de l'assignatura

Nom de l'assignatura	Gramàtica històrica catalana
Codi	100681
Crèdits ECTS	6
Curs i període en el que s'imparteix	segon curs, segon semestre
Horari	dimarts i dijous de les 11h30' a les 13h
Lloc on s'imparteix	Facultat de Filosofia i Lletres
Llengües	català

Professor/a de contacte

Nom professor/a	Mar Massanell i Messalles
Departament	Departament de Filologia Catalana
Universitat/Institució	Universitat Autònoma de Barcelona
Despatx	B11-274
Telèfon (*)	93 581 15 57
e-mail	mar.massanell@uab.cat
Horari d'atenció	dimarts i dijous de les 13h a les 14h

2. Equip docent

Nom professor/a	Mar Massanell i Messalles
Departament	Departament de Filologia Catalana
Universitat/Institució	Universitat Autònoma de Barcelona
Despatx	B11-274
Telèfon (*)	93 581 15 57
e-mail	mar.massanell@uab.cat
Horari de tutories	dimarts i dijous de les 13h a les 14h

3.- Prerequisits

És beneficiós per al seguiment de la Gramàtica històrica catalana que l'estudiant hagi assimilat els continguts que s'imparteixen a Història social de la llengua catalana (segon curs, primer semestre) i que tingui, doncs, una visió clara de les diverses etapes de la història de la llengua i dels factors externs que n'han condicionat l'evolució interna en els diversos territoris del domini lingüístic català.

4.- Contextualització i objectius formatius de l'assignatura

L'assignatura Gramàtica històrica catalana forma part de la matèria "Llengua catalana: variació i diacronia" del pla d'estudis del grau en Llengua i literatura catalanes. Aquesta matèria, de 18 crèdits ECTS de caràcter obligatori, s'estructura en tres assignatures, de sis crèdits cadascuna, que s'imparteixen semestralment entre segon i tercer curs: Història social de la llengua catalana (segon curs, primer semestre), Gramàtica històrica catalana (segon curs, segon semestre) i Dialectologia catalana (tercer curs, segon semestre).

A Història social de la llengua catalana, l'estudiant ja haurà adquirit els coneixements fonamentals sobre els factors de la història externa del català que n'han condicionat l'evolució interna, i estarà ben preparat, doncs, per a estudiar-ne els canvis i entendre'n les motivacions. A Gramàtica històrica catalana, ens centrarem en l'estudi dels principals canvis foneticofonològics, morfològics, sintàctics i lexicosemàntics que han modificat el sistema lingüístic català, al llarg del temps i en el conjunt dels territoris que en configuren el domini lingüístic.

Els coneixements proporcionats a Gramàtica històrica catalana serviran per a consolidar alguns dels conceptes adquirits a Història social de la llengua catalana. I seran molt útils per al seguiment futur de l'assignatura Dialectologia catalana, si tenim en compte que la variació geogràfica i la variació diacrònica estan profundament interrelacionades: moltes de les variants dialectals actuals són reflexos o bé d'evolucions divergents a partir d'un origen comú, o bé del manteniment en territoris diversos de formes sorgides en estadis evolutius successius.

5.- Competències i resultats d'aprenentatge de l'assignatura

Competència

CE13. Comprendre i interpretar l'evolució sociolingüística de la comunitat lingüística.

Resultats d'aprenentatge

L'estudiant haurà de ser capaç d'identificar i interpretar les diverses etapes de la història de la llengua i de relacionar-les amb els diversos processos històrics que han afectat el domini lingüístic català. Igualment l'estudiant haurà de comprendre la matèria de forma integral i d'identificar el context social i cultural en què s'inscriuen els processos historiolingüístics.

Competència

CE14. Comprendre i interpretar les bases de la gramàtica històrica catalana.

Resultats d'aprenentatge

L'estudiant haurà de ser capaç d'aplicar els coneixements adquirits a la determinació de l'evolució de la llengua catalana a partir de la base llatina. En concret, haurà de dominar l'ús de les eines disponibles per a l'estudi del canvi lingüístic (diccionaris, gramàtiques, corpus documentals, etc.); haurà de tenir la capacitat de comentar des del punt de vista lingüístic textos de diverses extraccions històriques i geolèctals, i haurà de poder formular hipòtesis explicatives dels canvis lingüístics i avaluar-ne la validesa.

Competència

CE15. Conèixer, comprendre i aplicar els fonaments de l'etimologia i l'onomàstica.

Resultats d'aprenentatge

L'estudiant haurà de ser capaç d'aplicar els coneixements adquirits a l'explicació dels canvis gramaticals, i haurà de fer-ho des de dues perspectives. D'una banda, des del punt de vista més estrictament lingüístic, i de l'altra, des de l'òptica de la relació amb els processos històrics i culturals i amb l'entorn geogràfic i social.

Competència

CE16. Treballar autònomament en l'estudi històric.

Resultats d'aprenentatge

L'estudiant haurà de ser capaç d'utilitzar els mecanismes d'accés a la documentació i a la informació sobre els diversos períodes de la història de la llengua catalana; haurà de saber extreure'n dades, organitzar-les i interpretar-les, i haurà de poder basar-s'hi per a construir un discurs crític.

Competència

CT1. Dominar l'expressió oral i escrita.
CT2. Potenciar la capacitat de lectura, interpretació i anàlisi crítica.
CT3. Treballar responsablement de manera autònoma o en equip.
CT4. Realitzar treballs escrits o presentacions orals efectives i adaptades al registre adequat.
CT5. Aplicar les eines informàtiques i saber consultar les fonts documentals específiques.
CT6. Utilitzar la informació d'acord amb l'ètica científica.
CT7. Mantenir una actitud de respecte cap a les opinions, els valors, el comportament i les pràctiques dels altres.

6.- Continguts de l'assignatura

1. Introducció. Canvi lingüístic, dialectalització i polimorfisme. Dimensió històrica de la diversitat dialectal del català: la macropartió oriental / occidental segons el criteri de Milà i Fontanals (evolució del vocalisme àton) i la llei Fabra (evolució de la *e* tancada llatinovulgar); la divisió dialectal d'Alcover (segons l'evolució de la desinència de primera persona del present d'indicatiu).
2. Conceptes bàsics. Assimilació, dissimilació, epèntesi, metàtesi. Fonologització i desfonologització. Canvi regular i llei fonètica. Canvi analògic. Gramaticalització. Canvi irregular. Etimologia popular. Ultracorrecció. Mots patrimonials, cultismes, semicultismes, dobles. Interferències.
3. Processos foneticofonològics
  - 3.1. Evolució de suprasegmentals: canvis accentuals i modificació de límits sil·làbics.
  - 3.2. Evolució del sistema vocàlic tònic. Confluències. Creació de diftongs i aparició de iod. Inflexió d'obertes per contacte amb iod. El cas de les *ee* en català.
  - 3.3. Evolució del sistema vocàlic àton. Elisió de vocals àtones medials i finals. Reducció vocàlica.
  - 3.4. Evolució del sistema consonàntic. Creació del mode africad. Creació de l'ordre palatal. Lenició d'obstruents intervocàliques. Inestabilitat de consonants finals.
4. Processos morfosintàctics
  - 4.1. Morfosintaxi nominal. La declinació: pèrdua del sistema de casos. El nombre: la formació del plural. El gènere: la pèrdua del neutre, la formació del femení. Els pronoms personals forts. Els pronoms febles. Els possessius. Els demostratius. Els articles.
  - 4.2. Morfosintaxi verbal. Transformacions en els models conjugacionals i en les nocions gramaticals del sistema verbal llatí. Formes no personals. Els modes indicatiu i subjuntiu. El futur i el condicional. Les desinències personals. Concordança i selecció de l'auxiliar en els temps compostos.

7.- Metodologia docent i activitats formatives

L'assignatura Gramàtica històrica catalana, de 6 crèdits ECTS (150 hores de dedicació per part de l'estudiant), combinarà tres tipus d'activitats formatives: activitats dirigides, com classes teòriques i seminaris de discussió de textos (35% de la dedicació); activitats supervisades, com la presentació pública de treballs (10% de la dedicació), i activitats autònomes, com la recerca de documentació, la lectura de textos, la redacció d'exercicis i de treballs i l'estudi (50% de la dedicació).

TIPUS D'ACTIVITAT	ACTIVITAT	HORES	RESULTATS D'APRENTATGE

Dirigides

Activitats dirigides, com classes teòriques i seminaris de discussió de textos	52,5	Els vinculats a CE13, CE14 i CE15

Supervisades

Activitats supervisades, com la presentació pública de treballs	15	Els vinculats a CE13, CE14, CE15 i, especialment, CE16

Autònomes

Activitats autònomes, com la recerca de documentació, la lectura de textos, la redacció d'exercicis i de treballs i l'estudi	75	Els vinculats a CE13, CE14, CE15 i, especialment, CE16

8.- Avaluació

L'avaluació es durà a terme a través de la realització **a l'aula, els dies fixats**, de **tres** pràctiques puntuades, de valor progressiu al llarg del curs (20%, 30%, 50%). En aquestes pràctiques, l'estudiant haurà de posar a prova els seus coneixements sobre l'evolució de la llengua catalana al llarg de la història, a través de la resolució de diverses preguntes, exercicis o activitats.

Per superar l'assignatura, cal que la mitjana ponderada de les tres pràctiques arribi a cinc punts (no s'exigeix, per tant, aprovar les pràctiques per separat). Si es lliura una o dues pràctiques, la qualificació de l'assignatura ja no pot ser "no presentat" (les pràctiques no realitzades comptaran com a zeros). Per poder optar a la reavaluació, cal que la nota de l'avaluació continuada se situï entre 4,1 i 4,9 punts.

ACTIVITATS D'AVALUACIÓ	HORES	RESULTATS D'APRENENTATGE
Pràctica 1. Resolució per escrit d'exercicis de gramàtica històrica (20%)	2,5	Els vinculats a CE14, CE15 i CE16
Pràctica 2. Resolució per escrit d'exercicis de gramàtica històrica (30%)	2,5	Els vinculats a CE14, CE15 i CE16
Pràctica 3. Resolució per escrit d'exercicis de gramàtica històrica (50%)	2,5	Els vinculats a CE14, CE15 i CE16

9- Bibliografia i enllaços web

Gramàtiques històriques

BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1981): *Gramàtica històrica catalana*. València: Tres i Quatre.

MOLL, Francesc de B. (1991): *Gramàtica històrica catalana*. València: Universitat de València.

Manuais d'història de la llengua

FERRANDO, Antoni i Miquel NICOLÁS (1993): *Panorama d'història de la llengua*. València: Tàndem.

NADAL, Josep Maria i Modest PRATS (1982): *Història de la llengua catalana I. Dels inicis al segle XV*.
Barcelona: Edicions 62.

Manuais de dialectologia

COLOMINA I CASTANYER, Jordi (1999): *Dialectologia catalana. Introducció i guia bibliogràfica*. Alacant:
Universitat d'Alacant.

VENY, Joan (1978 [1998¹²]): *Els parlars catalans (Síntesi de dialectologia)*. Palma de Mallorca: Moll (Tomir,
38).

Diccionaris de la llengua històrica i dialectal

ALCOVER, Antoni Maria i Francesc de B. MOLL (1930-1962): *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vols.
Palma de Mallorca: Moll.

COROMINES, Joan (1980-2001): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 10 vols.
Barcelona: Edicions 62 i Caixa de Pensions "La Caixa".

Estudis monogràfics

COROMINES, Joan (1989⁴): *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor.

PÉREZ SALDANYA, Manuel (1998): *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*. València: Universitat
de València.

RASICO, Philip D. (1982): *Estudis sobre la fonologia del català preliterari*. Barcelona: Curial;
Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

10.- Programació de l'assignatura

La programació concreta de l'assignatura estarà disponible en un document extern a l'abast dels estudiants.

ACTIVITATS D'APRENENTATGE

DATA/ES	ACTIVITAT	LLOC	MATERIAL	RESULTATS D'APRENENTATGE

LLIURAMENTS

DATA/ES	LLIURAMENT	LLOC	MATERIAL	RESULTATS D'APRENENTATGE